

Digitales Brandenburg

hosted by Universitätsbibliothek Potsdam

Ḥamishah ḥumshe Torah

‘im 3 targumim ... pe. Rashi, u-ferush Rashbam u-ferush Mikhlal yofi min
R. Shelomoh ben Melekh u-ferush Be’er reḥovot ‘al diḳduḳe Rashi ...
ve-Sefer ha-Ḥinukh me-Rabenu Aharon ha-Levi be-sof kol ḥeleḳ

Sefer Devarim

Shelomoh ben Yitṣḥaq

Frankfurt de-Oder, 544 [1783 oder 1784]

01

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9976

טו

ס

א מקץ שבע שנים תעשה
 שְׁמִטָּה : ב וְנָה דְבַר הַשְּׂמִטָּה שְׁמוֹט
 כְּלִי בְעַל מִשְׁחָה יָדוֹ אֲשֶׁר יִשְׂרָה בְרַעְרוֹ
 לֹא יִגַּשׁ אֶת-רֵעֵהוּ וְאֶת-אָחִיו כִּי-קָרָא
 שְׁמִטָּה לַיהוָה : ג אֶת-הַנִּכְרִי תִגַּשׁ וְאֲשֶׁר
 יִהְיֶה לְךָ אֶת-אֲחִיךָ תִשְׁמַט יָדְךָ :
 ד אִפְסָ כִּי לֹא יִהְיֶה-כֶּךָ אֲבִיוֹן כִּי-בִרְכָךָ
 יִבְרַכְךָ יְהוָה בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ נַחֲךָ-
 לְךָ נַחֲלָה לְרִשְׁתָּהּ : ה רַק אִם-שְׁמוֹעַ
 תִּשְׁמַע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת
 אֶת-כָּל-הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אֲנִכִּי מִצְוֶה
 הַיּוֹם : ו כִּי-יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ בְּרַכְךָ כַּאֲשֶׁר
 דִּבַּר-לְךָ וְהִעֲבַטְתָּ גוֹיִם רַבִּים וְאַתָּה לֹא
 תִעֲבֹט וּמִשְׁלַת בְּגוֹיִם רַבִּים וּבְךָ לֹא יִמְשְׁלוּ :
 ז כִּי-יִהְיֶה-כֶּךָ אֲבִיוֹן מֵאֶחָד אֲחִיךָ
 בְּאֶתְד שְׁעָרֶיךָ בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר-יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ
 נָתַן לְךָ לֹא תִאֲמָץ אֶת-לִבְּךָ וְלֹא תִקְפָּץ
 אֶת-יָדְךָ מֵאֲחִיךָ הָאֲבִיוֹן : ח כִּי-פָתַח
 תִּפְתַּח אֶת-יָדְךָ לוֹ וְהִעֲבַט תִּעֲבִיטְנוּ דִּי
 מִחֲסָרוֹ אֲשֶׁר יִחְסַר לוֹ : ט הִשְׁמַר לְךָ פֶּן
 יִהְיֶה דְבַר עִם-לִבְּךָ בְּלִיעַל לְאֹמֵר קִרְבָּה
 שְׁנַת-הַשְּׁבַע שְׁנַת הַשְּׂמִטָּה וְרַעְיָה עֵינֶיךָ
 בְּאֲחִיךָ הָאֲבִיוֹן וְלֹא תִתֵּן לוֹ וְקָרָא עֲלֶיךָ אֵל-

מצוה טע"ו
תע"ו טע"ז

מצוה טעח
מצוה טעט

מצוה ט"פ

ש

יהוה

רש"י

א מסוף שבע שנים תעבד שמטתא : ב ודין
 פתנס שמטתא דישמט בל נבר מרי רשו
 דירשי בחבריה ולא יתבע מן חבריה ומן
 אחוהי ארי קרא שמטתא קדם יי : ג מן
 בר עממין תתבע ודיהי לך עם אחוד
 תשמיט ידך : ד לחוד ארי לא יהי בך
 מסבינא ארי ברכא וברכונא יי בארעא דיי
 אלהך ויהי לך אחסנא למירתה : ה לחוד
 אם קבלא תקבל למימרא דיי אלהך למטר
 למעבדית בכל תפקידתא דאנא מפקיד
 לך יומא דין : ו ארי יי אלהך ברכך בקמא
 דמליל לך ותוויף לעממין סניאין ואת לא
 תוויף ותשלוט בעממין סניאין וברך לא
 ישלטון : ז ארי יהי בך מסבינא דמאחך
 בתרא מקרנך בארעך דיי אלהך יהיב לך
 לא תתקיף ית לברך ולא תקפוץ ית ידך
 מאחוד מסבינא : ח ארי מפתח תפתח
 ותידך ליה ואנפא תוויפינה כמסת חסרוניה
 דיתסיר ליה : ט אסתמר לך דילמא יהי
 פתנמא עם לברך ברשע למימר קריבת
 שתא שביעתא שתא דשמטתא ותבאש
 עינך באחוד מסבינא ולא תתן ליה ויקרי
 עלך

(א) מקץ שבע שנים - יכול שבע שנים לכל מלוה ומלוה ת"ל (שם ט"ו) קרבה שנת השבע ואם אתה אומר ז' שנים לכל מלוה ומלוה
 להלוות כל אחד ואחד היאך היא קרובה הא למדת שבע שנים למנין השמיטה : (ב) שמוט כל בעל משה ידו - שמוט את ידו של כל
 בעל משה : (ג) את הנכרי תגוש - וזו ענין עשה : (ד) אפס כי לא יהיה בך אביון - ולהלן הוא אומר כי לא יחדל
 אביון - אלא כוונתו שאתם עושים רובנו של מקום אביונים כאלהים ולא ככס וכשתי אתם עושים רובנו של מקום אביונים ככס : אביון -
 דל מעני ולשון אביון שהוא תאכ לכל דבר : (ה) רק אם שמוע תשמע - חן לא יהיה כן אביון : שמוע רשמע - שמע
 קדומא ששמיעין אותו כרבה : (ו) באשר דבר לך - וזמן דבר (דברים כ"ח) כרון אתה בעיר : והעבטת - כל לשון הלוואה
 כשנפול על המלוה נופל כלשון מעביל כגון והלוית והעבטת ואם היה אומר ועבטת היה מופל על הלווה כגון ולוית (י) : והעבטת
 גרס

מן בגלל דיקרביכון ואלהכון בכל עובדי יריכון דמעבדון : א מסוף שבועתי שנין מעבדון שמיטתא :
 ב נדון אהוויית הילכת שמיטתא אשמיטו כל בר נש מרי מזופתא דיוזף בתבריה לית ליה רשו למתקא
 בתבריה למתבוע אוזפותיה ולא מן אחוי בר ישראל ארום קרא בית דינא שמיטתא קדם : ג ית בר
 עמינו תרחוק ודינא די יהוי לך עם אהרף משמיט דך : ד לחוד אין אחרון עסיקין בשפונתא דאבריקתא לך
 יהוי בכו מסקנא ארום בקרא יכרככו וי בארעא ביי אלהכון יתיב לכו אהסנא למרתה : ה לחוד אין קבלא
 מתקלון למיקרא ביי אלהכון למינטור ולמייעבד ית כל משקינתא תרא גאנא מפקיד לכו ימא דין : ו ארום וי
 אלהכון ביבככו הי קמא דמליל לכו ותמשכנו עממינו סגיאין ואחרון לא תמשכנו ותשלטון בעממינו סגיאין ויבכו
 לא ישלטון : ז ואין לומיכו עמינו במינותא דאבריקתא ויהוי בכו מסקנא ממד אהרף בתרא מן קרויך בארעא
 ביי אלהרף יתיב לך לא תמרף ית לקרף ולא תכנע ית אידך מאחרף מסקנא : ח אלא מספח תפתח ית
 אידך ליה ומוקפא תופיעיה הי כמפת חוקריה דייקסר ליה : ט אסמקרו לכו דלקא יהוי פתגס עם לבכו
 דונותא למישר קריברת שפא שקיעתא שפא דישמיטתא ומבאש עגיכוון באחרכוון מסקנא ולא מתגון ליה ויקבול
 עליכון

רש"י

גויים . יכול שתהא ליה מזה ומלוה ליה ת"ל ואתה לא תעבט : ומשלח בגוים רבים . יכול גוים אחרים מושלים עליך ת"ל לוכך
 לא יעשלו : (1) כי יהיה בך אביון : התאם תאם קודם : באחד אחיך . אחיך מאפיך קודם לאחיך מאפיך : שעריך .
 עמי עירך קודמים לעמי עיר אחרת : לא תאמין . יש לך חסם שמוטער חס יתן חס לא יתן לך נאמר לא תאמין יש לך חסם שמוטע את ידו
 וקופלה לך נאמר לא תקפון : מאחד האביון . חס לא תתן לאוסוף להיות אחיו של אביון : פתוח תפתח . (ב"מ ל"א) אפילו
 כמה פעמים (1) : (ח) כי פתוח תפתח . הרי כי משחז כלשון אלא : והעבט תעביטנו . חס לא רצה כמתנה תן לו כהלואה :
 די מחטורו . ולי אתה מלוה להעשירו : אשר יהסר לו . אפי' סוס לרטיס עליו ועבד לרוץ לפניו : לו . (בתובות קו) זו אשה וכן
 וכן הוא אומר (בראשית ב') אעשה לו עזר כנגדו : (ט) וקרא עליך . (ספרי) יכול מלוה ת"ל (דברים כ"ד) ולא יקרא : והיה
 בך

באר רחובות דקדוקי רש"י

(1) הוצרכה לדעת רש"י לא הו"א הלימוד מזה פעמים וכפל לשון פתוח תפתח דאסן תקצה מזה פעמים מזה ליה דלמא
 תרי זונא ותו לא אלא כוונת רש"י מודתים פתוחי בקמך וחולס וימינו לשון מקור וענין המקור שכולל הרבה עד אין
 סוף וזה מזה פעמים כי כן דרך הגמרא כאשר תראה לומר סך אין קץ אמרה מזה פעמי' ועל דרך זה נתן תתן וכן טולס וכן כתב בהר"א
 הגאון כעל תוספת יוס טוב כסס הרנוכ"ס כסוף ומסכת חולין כד"ה שלח וכפרק ב"ת דכסא נזייעא משנה ט"ת כד"ה הסב וכמונות
 רבות וגם הכיאות ליעיל כפרשת פנחס כד"ה רור ע"ש : (1) משמע דרצה לומר כי יו"ד אחת היא סימן לשון יסוד וזה ליה
 מליכו כסוס וקוס שתייה היו"ד סימן לשון יסוד אדרבה זה מליכו הו"א היא סימן לשון רכיס אלא רצה לומר אלו היו כתיב לענין ביוז
 אחת והיתה או היו"ד תעורת ה"א אות אחרונה מן השורש כי שרשן ענה וכוון דלריכנא הי"ד לגוף השורש אסכך אין כו' סוס סימן הרכוב
 לפי

רש"י

עשאר עמי . (ב) כי קרא שמיטה לה' . כלומר כי הגיע זמן שמיטה מן מקראי קודש קראו עלי מועד קראנוס כלס לשון זמן :
 (ד) אפס כי לא יהיה בך אביון . חס תשוט הקב"ה ישלם לך : (ה) חס שמע תשמע והעבטת תקח משכנתם כעל כורתם
 על הלואותיך : (ח) כי פתוח תפתח את ידך . אלא השיר לך פני יהיה

מכלל יופי

טו (א) (מנצ' . החלת הזמן ואף על פי שענינו סוף להשמטה כספים הוא תחלה להשמטת
 קרקע ולשלוח עבדים כי הראש והסוף יקרא קצרה :
 (שמיטה) . ענין עובדת הרבך ונטישתי וכן כללם :
 (ב) (שעה ידו) . כמכלל בינוי ובסמוך בעריותהן :
 שרוא . שם כפלים פטת ענין חוב : (לא יגש) .
 ענין לחץ : (ו) והעבטת והלוית : (לא העבט) .

יהוה והיה בך חטא : י גתון תתן לו
 ולא יבוע לבכה בתתך לו כי בגלל הדבר
 הזה יברכה יהוה אלהיך בכל מעשה ובכל
 משלח ידך : יא כי לא יחדל אביון מקרב
 ת הארץ על-כן אנכי מצוה לאמר פתח תפתח
 את-ידך לאחיה לעניך ולאביון בארצך :
 ס יב כי-ימכר לך אחיה העברי
 או העבריה ועבדך שש שנים ובשנה
 השביעית תשלחנו חפשי מעמך :
 יג וכי-תשלחנו חפשי מעמך לא תשלחנו
 מצוה הפא ריקס : יד העניק תעניק לו מצאנה ומגנה
 מצוה תפב ומינך אשר ברכה יהוה אלהיך תתן-לו :
 טו וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים
 ויפדה יהוה אלהיך על-כן אנכי מצוה את-
 הדבר הזה היום : טז והיה כי-יאמר אליך
 לא אצא מעמך כי אהבך ואר-ביתך כי-
 טוב לו עמך : יז ולקחת את-המרצע
 ונתתה באזנו ובללת והיה לך עבד עולם ואף
 לאמחה תעשה-כן : יח לא יקשה בעיניך
 בשלחה אהו חפשי מעמך כי משנה שבר
 שכיר עבדך שש שנים וברכה יהוה אלהיך
 שביעי בכל אשר תעשה : ° פ

עלך קדמי ויהי בך הובא : י מתן תתן
 ליה ולא יבאש לך במתןך ליה ארי בדיל
 פתנמא הדין יברכיך יי אלהך בכל עובדך
 ובכל אושטותיך : יא ארי לא יפסוק
 מסבינא מנו ארעא על-כן אנא מפחדך
 למימר מפתח תפתח ותידך לאחוך לעניך
 ולמסבינך דבארעך : יב ארי יזכר לך
 אהוך ברושדאל או בת-ישדאל ויפלהיך
 שית שנין ובשנת שביעית תפטרניה בר-
 חורין מעמך : יג וארי-תפטרניה בר-
 חורין מעמך לא תפטרניה ריקן :
 יד אפרשא תפריש ליה מענך ומאדךך
 וממעצרתך דברך יי אלהך תתן-ליה :
 טו ותדבר ארי עבדא הויתא בארעא
 דמצרים ופרךך יי אלהך על-כן אנא מפסיד-
 לך ית-פתנמא הדין יומא-דין : טז והיה
 ארי-ימר לך לא אפוק מעמך ארי רחיקך
 ויתאינש ביתך ארי-טב ליה עמך : יז ותשב
 ית-מרצעא ותתן באודניה ובדשא ויהי לך
 עבד פלח-לעלם ואף לאמחך תעבד כן :
 יח לא יקשי בעינך במפטרך ויהי בר-
 חורין

כל רשי

רשי

בך חטא . מכל מקום אפילו לא יקרא . א"כ למה נאמר וקרא עליך ממחר . אכי ליפרע על ידי הקורא יותר ממי שאינו קורא : (י) נתון
 התן לו . אפילו מזה פעמים : לו . כינו וכינך : כי בגלל הדבר . אפילו אחרת ליתן אהיה מוטל סבר החמירה עם סבר
 המעשה : על-כן . (שם) מפני כן : (יא) לאמר . (ספרי) עלה לטוסתך חני משילך : לאחוך לעניך . לאזהר את לעני :
 לעניך . כי"ד אחד לשון עני אחד הוא אבל עניך בפני יודי"ן שני עניים (ח) : (יב) כי ימכר לך . (קידושין ד) על דוחמים
 כמכרו בית דין כנסייתו הכתוב מדבר והרי כבר נאמר (שמות כא) כי תקנה עבד עברי וכמכרו בית דין הכתוב מדבר חלל מפני שני
 דברים שנתחדשו כאן אחד שכתוב או העבריה חף היא תלך בטע ולא שחפריה בית דין שאין האשה נזכרת כנסייתה שנאמר כנסייתו
 ולא כנסייתה חלל כקטנה שזכרה אביה ולמד כאן שאם ינאוו שש שנים קודם שתיבא סימניו תנא ועוד חדש כלן העניק תעניק . (יד)
 העניק תעניק . לשון עדי כנוכה וכחרחית העין דבר שי"ח כיכר שהיכות לוי"ן מלשון הטענה על מואב (ט) : מצאנך מגורנד ומינך .
 (קידושין יז) יכול חיון לו חלל אלו כלכד ת"ל אשר ברכך מכל מה שברך בנחיתך ולמה נאמר ויהי עבד עולם שיהם ככלל ברכה חף
 כל שהוא ככלל ברכה ינאו פרדות ולמדו רבותינו (שם) כמסכת ת"ר ט"ז כההמתן לא מכלשון ומין : (טז) וזכרת כי עבד

עליכון דרם יי ויוני בכון חובא : י כמון תמנון ליה
 ולא יבאיש לקבון בהתקבון ליה ארום מטול פתקמא דרין
 יקרובון יי אלהבון ככל עוגרובון וכל אושטות ידיו :
 יא ארום מטול דלא צייתו בית ישראל במצוותא
 דאורייתא לא פסקו מסקניו כגו ארעא בגין פו אגיא
 מסקריבון למישר מספח תפתחון ית ידיו לקריביו
 ולעניי שיבתיכון ולמסקניי ארעבון : יב ארום
 ינדון לבון אחוכון בר ישראל או פת ישראל ויפליחגבון
 שית שניו יבמעליי שביעתא תפטרוגיה לבר חרין מניכון : יג
 תפטרוגיה ריקנא : יד מרתרא תרתרון ליה טו
 עבון מן אדיריבון ומן מעצרמבון דקריביו יי אלהבון
 תמנון ליה : טו ותהוו דכרין ארום משעבדון

ירושלמי
 כמון תמנון ליה לא יבאיש בצפיכון בומן תמנון ליה :
 אין נטרין היגון ישראל מצוותא דאורייתא לא דמי
 בהון מסקניו כרם אין שגקין היגון מצוותא דאורייתא ארום
 לא פסקו מסקניו כגו ארעא בגין פו אגיא מספקד ידיו
 למישר מספח תפתחון ית ידיו לאחיכו מסקניא
 ולצריביא דאית בארעבון :

ירושלמי
 כמוןא תמנון ליה : יג
 וארום אין תפטרוגיה בר חרין מניכון לא
 תפטרוגיה ריקנא : יד
 מרתרא תרתרון ליה טו
 עבון מן אדיריבון ומן מעצרמבון דקריביו יי אלהבון
 תמנון ליה : טו ותהוו דכרין ארום משעבדון

תותיו בארעא דמזבנים ופרקבון יי אלהבון מטול פו אגיא מספקד ית
 ארום יימר לך לא אפוק מן גבך ארום רתקך בית איש ביתך ארום טב ליה דמתהני עמך : יז
 ותפסי ית מתשא ותנעין בארעיה ובתרע בית דינא ויהי לך עבד פלח עד יבבלא ואוף לאמתך תכתוב גט חיבר ותתן לה : יח
 לא יקשי

רשי

היית . והענקתי ושנית לך עבות מזרים וכות הים אף אתה הענקת וסנה לו : (יז) עבד עולם . יכול כמשמעות ל (ויקרא כח)
 ושבת איש אל אחותו ואיש אל משפחתו שבוה הא למדת שאין זה אלא עולמו של יוכל (מכילתא) : ואף לאמתך תעשה כן .
 הענק להיכול אף לרעייה הזוה הכתוב אותה ל (שמות כא) אם אמר יאמר העבד עבד כללע ואין אמה נלעת : (יח) כי
 משנה

באר רחובות דקדוקי רשי

לפי דעני אחד כוונתו אכל ענייך כשתי יו"דין אף דלריכא יו"ד הראשונה לניף המורש מכל מקום יו"ד שנייה סימן הרבוי היא ואין לשון
 רבים פחות משנים לכן קאמר בשני יו"דין שתי עניים במשמע : (ח) ללשון ראשון מלת העניק הוא מלשון ועניקים לגרנותיך
 והיינו ענין תכשיט הניתן לנואר וכיכר לעין כל כמו כן הוצרכת להעניקו עד שניכרה הענקה לעין כל וכיכור הסמוק (העניק לירין תעניק
 דוא זאלשט לירין) אכל להיות מפרשים מלת העניק הוא מלשון כניעניקו וכעבור דעיקור הדת כעלי קומה היא שטת הרחבת הנואר
 לכן נקראו עניקים כי מלת ענק היא שם דבר לנואר וכיכור הסמוק (העניק אויף האלזין העניק דוא זאלשט אויף האלזין) :
 (ט) הוצרכת לדעת כי לשון עתיד תתפרש כשני אופנים אופן הראשון נוי גמור והכרח וביית אף שמש (דוא זאלשט זיין פריליך)
 כאלו יאמר על דרך חוב (דוא מוט זיין פריליך) . ואופן השני לשון עתיד אינו מורה בהכרח וכמויך רק לשון הכטמה
 שיכטת

רשב"ם

דבר עם לבסר בלי על כלומר דבר שהוא של רשעים כמו דבר כליעל וכו' . שפתרוכו בן : (יא) כי לא יחדל אכיון מקרב הארץ : כי
 אדם אין דדיק בלרין אשר יעשה טוב ולא יחטא : (יב) אחין העכרי בניכנו או העכרייה שמכרה אחיה כקטנותה לאמה . והגיעוש
 שנים לשמיטה קודם הכאז סימנים : (טו) כי עבד היית והוציאתך כרכוש גדול : (יז) ואף לאמתך תעשה כן להענקה :
 (יח) לא יקשה בעיניך . כשתשלתנו תפשי מעונך כמה שאתה נותן לו משנה וכטילות שכל שכיב בעבודת שש שנים שעבד אותך שאתה
 מעניק

מכרל יופי

מפני הוויבא מלרע שלא כמנהג : (י) (כי בגלר) .
 בסברת :
 (יא) אביון . מוגרת ולא אכה כפלס עליון מביון שהרשע
 עלה חכה ונקרא כן העני כי הוא תלס ויתחזה
 לכל דבר בעבור חסיונו :
 (יד) העניק העניק לרו' . מענין (תלס א') ועניקים
 אבל

יט כל הבכור אשר יולד בקרך ובצאנך
 תזכר תקדיש ליהוה אלהיך לא תעבד בבקר
 שורך ולא תגז בכור צאנך: כ לפני יהוה
 אלהיך תאכלנו שנה בשנה במקום אשר
 יבחר יהוה אתה וביחך: כא וקריהיה בו
 מום פסח או עור כל מום רע לא תזבחנו
 ליהוה אלהיך: כב בשעריך תאכלנו השמא
 והטהור יחדו בצבי וקאיל: כג רק את
 דמו לא תאכל על הארץ תשפכנו כמים:
 פ א שמור את חדש האביב ועשית
 פסח ליהוה אלהיך כי בחדש האביב הוציאך
 יהוה אלהיך ממצרים לילה: ב וזבחת
 פסח ליהוה אלהיך צאן ובקר במקום אשר
 יבחר יהוה לשבן שמו שם: ג לא תאכל
 עליו
 ב ותכוס פסחא קדם יי אלהך מן בני ענא
 ונקסת קודשיא מן תורי בארצא
 דיתרעי יי לאשראה שבינתיה תמן: ג
 לא תיכול עלוהי חמייע שבועא יומין

כצות תפ"ג
 כצות תפ"ד
 פ
 י
 כצות תפ"ה

תיכול

רשי

מישנה שכר שכיר • מלאן אמרו עבד עברי עושר בין כיום ובין כלילה והו כפלים שכעבודת שכירי יום ומהו עבודתו כלילה רבו מוסף
 לו סספה כבעניית והולדות לאדון: (יט) כל הבכור תקדיש • וכמוקום אחר הוא אומר אל תקדיש שאלמר (ויקרא כז) אך כבוד
 אחר יזכר לה' וגו' הא כיצד אינו מקדישו לקרסן אחר וכלן למד שמוזה לומר כרי אתה קדוש לכבורה (ערכין כט) • ד"א אי אפשר לומר
 הקדש שכר כאלמר ל תקדיש ואל"ל לומר לא תקדיש שהרי כבר נאמר תקדיש הא כיצד מקדיש אתה הקדשו עליו ונותן להקדש כפי טובת הנאה שבו:
 לא תעבד בבכור שורך ולא תגז וגו' • אף החילוק למדור רבותינו שאלמר אל"ל שדבר הכתוב כהווי: (פ) לפני ה' אלהיך
 תאכלנו • לכתן הוא אומר שכר מצינו שהוא עומתנות כהווי אחד תס ואחד בעל מום שנאמר (ויקרא כח) וכשרם יהיה לך וגומר:
 שנה בשנה • עכאן שאין משהין אותו יותר על שנתו יכול יהא פסול משעברה שנתו ככר הוקש למעשר שנאמר (דברים י"ד) ואכלת
 לפני ה' אלהיך מעשר דגנך תירושך ויאהרן וכסורית בקרך וזאתן מה נעשר שני אינו נפסל משנה לחברתה אף בכור אינו נפסל אל"ל שמוזה תוך
 שנתו: שנה בשנה • אם שחטו בסוף שנתו איכא חיותו היום ויום אחד משנה אחרת למד שנאלל לשני ימים וליה אחד (ספרי):
 (כא) מום • כלל: פסח ועור • פרט: כל מום רע • חזר וכלל מה הפרט ומורה מום הגלוי ואינו חוזר אף כל מום שנגלו ואינו חוזר •
 (כג) רק את דמו לא תאכל • שלא תאמר הואיל וכולו היתר הבא עכ"ל אימור הוא שהרי קדש ונשחט פחון כלל פדיון ונאלל יכול
 יהא אף הדם מותרת לרק את דמו לא תאכל: (א) שמור את חודש האביב • מוקדם כו"ו שגור שיהא ראוי לאכיל להקריב בו את
 מנחת העומר ואם לאו עבר את השנה: ממצרים לילה • והלא כיום יצאו שנאמר (במדבר לג) מתחרת עסקה יצאו בני ישראל וגומה
 אל"ל לפי שכליל לכתן להם פדעה רשות לנאש שנאמר (שמות יב) ויקרא למטה ולאחרן לילה וגו' • (ב) וזבחת פסח לה' אלהיך צאן •
 שנאמר (שם) וכן הכבשים וכן העזים תקחו: ובקר • (ספרי) תזבח לחגיגה שאם נזנו על הפסח חבורה מרובה מביאים עמו מניגה כרי
 שיהא נאלל על הסעי ועוד למדור רבותינו דברים הרבה ופסקו זה: (ג) לחם עוני • לחם שמזכיר את העוני שנתענו במצרים:
 כי בחפזון יצאת • ולא הסתיק כנף להחמיץ וזה יהיה לך לזכרון • וקסון לא שלך היה אל"ל של מצריים שכן הוא אומר (שמות יב) ותחוק
 מצרים